

Premi Jordi Gol i Gurina, 2011

Alfons Fernández Sabaté

Premi Jordi Gol i Gurina, a la trajectòria professional i humana en Medicina.

Adaptació del discurs fet a l'Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears. Barcelona, 24 de maig de 2011.

Aquest acte acadèmic de lliurament del Premi Jordi Gol a la trajectòria professional em porta immediatament al record de fa 35 anys a Perpinyà on celebràvem el X Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana el setembre de 1976, després de 40 anys d'interrupció forçada per la dictadura del general Franco. El Congrés anterior també s'havia celebrat a Perpinyà, el juny de 1936, unes tres setmanes abans del cop d'estat militar que feu esclatar la guerra. El X Congrés fou l'inici d'una etapa de llibertat democràtica, ja consolidada, que ens ha permès de retrobar la força cultural del país que durant la llarga nit no pogué expressar-se; tot l'esforç s'havia esmerçat en la conservació clandestina de la nostra identitat i de les nostres esperances.

En aquest congrés, la presidència recaigué en el Professor Josep Alsina i Bofill, que també fou el primer guardonat amb el premi que se m'ha concedit. Jo hi vaig participar activament en la segona taula rodona, dedicada al concepte de salut, de la qual en fou president l'amic Jordi Gol i en la que cadascun dels ponents desenvolupà la seva part, preparada al llarg d'un any de reunions i d'aprofundiment de l'amistat. Al concepte de salut, que l'Organització Mundial de la Salut (OMS) definia com l'estat de complet benestar físic, mental i social, s'hi va afegir la definició d'en Jordi Gol, per a qui era aquella manera de viure que és autònoma, solidària i joiosa. Apareixia per primera vegada la idea d'integració de la persona en la seva comunitat de manera responsable, activa i creativa, és a dir, solidària amb els altres. Tenir cura de la salut va més enllà del propi món individual, necessita de la col·laboració d'especialitats diverses i de persones no mèdiques i ens porta a considerar la salut com un afer que és alhora interdisciplinari i polític. Potser en aquest context ja li escau més la denominació de sanitat emprada en els àmbits polítics.

FIGURA 1. El Dr. Alfons Fernández Sabaté, el dia del lliurament del Premi Jordi Gol i Gurina, 2011

Vaig desenvolupar el concepte de salut vist segons el punt de vista d'un especialista en una "parcialitat". En certa manera tots en som, els uns pel fet d'aprofundir tan sols unes determinades patologies i els altres per actuar com generalistes en un amplíssim camp sense poder aprofundir. Sempre ha calgut veure la patologia limitada que s'ha alterat dintre del marc de la persona, és a dir, l'ésser humà en la seva complexitat de drets i deures integrat en la seva societat. Letamendi diferenciava els especialistes com "meriatres" i els generalistes com "pantiatres". A mig segle passat es parlava de la necessitat d'una medicina holística o de la totalitat centrada en la persona i Victor von Weizsaecker proposà l'antropologia mèdica, divulgada en el món hispànic per Lain Entralgo.

Correspondència: Dr. Alfons Fernández Sabaté
C/ Calvet, 7, 4-2
08021 Barcelona
Tel. 932 094 136
Fax 932 914 026

La visió de l'especialista es confronta amb el que en dic dues "parcialitats": una, la dels seus coneixements limitats en el camp de la ciència mèdica; i l'altra, la temporalitat limitada del retrobament amb el malalt en el curs d'una biografia molt més complexa. L'actuació del professional aïllat en la seva consulta origina una parcialitat més. A partir d'aquí ens cal trencar aquestes "parcialitats" i integrar els nostres coneixements en una concepció global de la medicina i de l'art de guarir: incloure la visió parcial del malalt en la totalitat de la persona, transformar l'exercici mèdic aïllat en una medicina de grup participada per altres especialistes i inscriure el treball mèdic en el camp de les responsabilitats cíviques.

Els nostres professionals han d'exercir les responsabilitats cíviques, que equival a dir els drets i deures de la ciutadania, tan durament i dramàtica aconseguits per la revolució francesa, que eliminà el concepte de súbdit i el substituï pel de ciutadà. I cal preguntar-me ara: ciutadà d'on? I amb la màxima amplitud de visió podria respondre: ciutadà del món! Quin gran salt endavant per caure en el buit de la irresponsabilitat! Per a arribar a tan excelsa qualificació cal estar ben arrelat en la comunitat immediata amb la qual vivim, treballem, col·laborem, patim i compartim esperances. Qui no viu així no és ciutadà responsable d'enlloc. Amb aquest convenciment, molts hem intentat de viure i servir la fidelitat al nostre poble perseguit durant tres segles d'ençà que el rei sol Lluís XIV vencé a l'arxiduc Carles d'Àustria (més tard kàiser de l'imperi austrohongarès) i s'apoderà del tron del Regne d'Espanya. Hi implantà el centralisme borbònic, que havien creat Richelieu i Mazarin, en la persona de Felip V ("*por el justo derecho de conquista que de ellos han hecho mis armas*"). Abolí els nostres drets com a pobles, propis de l'estructura monàrquica austriacista (Vivens Vives, Herrero de Miñón); imposà els Decrets de Nova Planta, la conseqüència dels quals –mai derogats– és vigent en la nostra democràcia encara jove; apuntalà el poder centralista en el domini absolut de les lleis i la llengua del Regne de Castella; donà el govern a mans del *Real Consejo Superior de Castilla* durant més d'un segle; es recolzà en la majoria demogràfica inapel·lable dels fills de la nació castellana; controlà el poder amb el domini de l'administració, de la justícia i de les forces armades en mans castellanès. La diversitat peninsular sota una corona s'havia perdut per sempre més. De llavors ençà el concepte d'Espanya s'ha assimilat a una Castella ampliada amb els territoris subordinats.

Els nostres polítics, els comentaristes i la premsa en general parlen de l'encaix de Catalunya amb Espanya, i jo sempre em pregunto si no s'hauria de dir l'encaix de Catalunya amb Castella, ja que el caràcter d'espanyol hauria d'ésser igual per a tots sense restriccions. La resposta sempre serà negativa perquè sinó equivaldria a acceptar la plurinacionalitat de l'estat, a semblança d'una federació helvètica on quatre comunitats diferenciades

viuen en pau amb els mateixos drets i deures, sense que a ningú se li acudeixi sobreposar-se culturalment i política als altres. Prou sabem el que són i signifiquen els pobles peninsulars amb els que convivim, però alguns encara no s'adonen del que, per damunt de tots ells, s'està construint com a comunitat europea d'ençà que es va voler superar per sempre més un passat compartit de guerres monstruoses i d'exterminis humans. Entrem en un món d'integració progressiva en el qual haurem de saber conservar la identitat de cada poble i haurem de voler participar en l'edificació d'uns drets i deures europeus iguals per a tots, no forçats pel nostre entorn polític sinó joiosament convençuts de la responsabilitat comunitària.

La globalització és la forma com és coneguda aquesta nova etapa de la nostra vida i, degut a l'aparició d'una important immigració de persones d'altres races, de cultures variades i de religions diferents, se'ns fa necessari tenir coneixement concret del que som com a europeus, d'allò que hem de conservar i exigir de forma irrenunciable i del que és possible compartir mantenint les diferències. Al llarg de la història europea, els drets s'han aconseguit lentament i progressiva i sempre amb grans esforços, amb violència i amb pèrdua de vides humanes, però els guanys i els avenços han anat creant la nostra legislació constitucional, sempre oberta a nous creixements. És lamentable i perillós que la consciència dels deures no sempre hagi estat paral·lela a la dels drets; un desequilibri pot arribar a malmetre la convivència. Donem per ben entès que les bases de la nostra vida col·lectiva es fonamenten en la igualtat ciutadana entre homes i dones, en les legislacions laborals que han humanitzat el treball, en l'accés a una escolaritat i formació posterior i a una assistència sanitària, en el debat parlamentari dels problemes cívics i de la seva legislació i en la separació dels tres poders ben establerta per Montesquieu.

Arribats a aquesta visió del que ens fa europeus i del que hem de defensar, em referiré als cinc axiomes que segons Steiner (jueu germànic, d'educació francesa i de vida ianqui) poden definir la identitat europea:

- Els cafès són típics de les nostres ciutats i en ells les tertúlies literàries, culturals i polítiques han anat modelant la història; pensem en el Procope i el Deux Magots de París, el Central de Viena, el Landot de Ginebra, el Gijón de Madrid, els Quatre Gats de Barcelona.
- Els paisatges que podem recórrer estan al nostre abast i a escala humana, sense grans mars ni deserts ni selves intransitables; en molts pobles es pot dir que des del meu campanar es veu el campanar del teu poble, i afegim perquè "*el meu país és tan petit...*".
- Els carrers i les places porten noms d'estadistes, científics, artistes, pobles, escriptors, fets polítics i bèl·lics que mantenen viu el coneixement del nostre passat i dels fets culturals fonamentals; són un petit

resum d'història que educa a la ciutadania en la seva identitat mentre hi passeja o hi bada.

- La nostra procedència d'Atenes, de Jerusalem i de Roma, la pertinença al món judeocristià i grecollatí; som hereus del primer codi legal baixat als homes des del Sinaí per Moisès. Una tendència actual voldria esborrar aquesta identitat i limitar-la a un laïcisme comú a tots, però aquesta pirueta és una trampa que juga amb la veritat històrica i que no aporta res a la lliure convivència i tolerància entre creients i no creients en els països europeus, la defensa de les quals és irrenunciable enfront de la intolerància religiosa d'alguns propis i d'alguns dels nousvinguts per via de la immigració.
- S'ha desenvolupat en la nostra cultura una visió escatològica iniciada en l'Apocalipsi, mantinguda en el "pànic de l'any mil", manifestada per Hegel en el "sentiment de final", afirmada per Valéry amb la "mortalitat de les civilitzacions" i malauradament feta realitat en la monstruositat de la Shoah i del Gulag.

Contra aquesta darrera visió escatològica ens cal oposar a nivell de voluntat europea un cant d'esperança en la construcció comunitària i una fe en l'obra diària, amb el convenciment que la humanitat progressa, encara que sigui a empentes i rodolons ben sovint, encara que sigui sagnant i dolorosament en els seu trajecte. El progrés és possible perquè la Humanitat modela, perfecciona i fa créixer i evolucionar el seu univers immediat, el del seu temps i del seu espai, i és possible aquesta evolució perquè concebem el nostre món com una creació inacabada. L'univers està

en expansió d'ençà del gran esclat o "*big bang*" i és activa la cosmogènesi (Hawkin); les espècies vivents segueixen modificant-se i adaptant-se al medi i és activa la biogènesi (Lamarck, Darwin). La humanitat progressa, organitza lligams interactius amb els elements de la creació al seu servei i al seu abast i els millora, i és activa l'antropogènesi (Teilhard). Individualment som el granet de sorra sense el qual la platja és impensable; molts granets de sorra constitueixen entitats i les entitats són el teixit viu d'un poble. El diàleg itinerant entre els malalts i els seus metges, les controvèrsies entre els problemes de la salut i els seus gestors, els debats entre les estructures sanitàries i els polítics són els grans escenaris de la nostra activitat individual i col·lectiva, els nostres terrenys de progrés, d'engatjament o compromís i de testimoniatge, el gran marc de vida "solidària" que Jordi Gol introduïa en el seu concepte de salut.

La nostra Acadèmia de Ciències Mèdiques, una de les grans entitats científiques que aportem a la comunitat europea, no ha fet altra cosa d'ençà de la seva fundació que promoure, estimular i fer créixer els coneixements mèdics, és a dir, pura antropogènesi o evolució humanitzadora, que al llarg de mig segle, del qual en sóc testimoni, ha aconseguit mercès a la tasca dels seus milers de membres. L'Acadèmia agraeix en la meua persona aquesta tasca col·lectiva, que jo no hauria pogut realitzar sense l'esforç conjunt de tots aquells amb els que he conviscut, els uns coneguts i molts en l'anonimat. A tots agraeixo l'ajut que he rebut per arribar a ésser el que sóc o he estat en el trajecte de la meua vida professional. Us estimo.